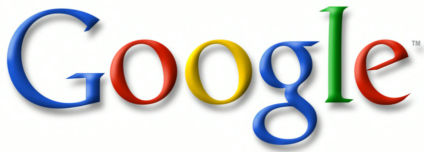

OVER DE

Verwantschap en het Huwelijks- en Erfrecht

BIJ DE

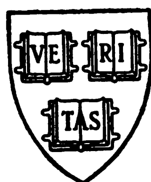
VOLKEN VAN DEN INDISCHEN ARCHIPEL.

BESCHOUWD UIT HET OOGPUNT VAN
DE NIEUWERE LEERSTELLINGEN OP HET GEBIED DER MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS.

DOOR

G. A. WILKEN.

LEIDEN,
E. J. BRILL.
1883.

VE
RI
TAS

Holland

OVER DE

Verwantschap en het Huwelijks- en Erfrecht

BIJ DE

VOLKEN VAN DEN INDISCHEN ARCHIPEL.

BESCHOUWD UIT HET OOGPUNT VAN
DE NIEUWERE LEERSTELLINGEN OP HET GEBIED DER MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS.

DOOR

G. A. WILKEN.

LEIDEN,
E. J. BRILL.
1883.

OVER DE VERWANTSCHAP EN HET HUWELIJKS- EN ERFRECHT BIJ DE VOLKEN VAN DEN INDISCHEN ARCHIPEL, BESCHOUWD UIT HET OOGPUNT VAN DE NIEUWERE LEERSTELLINGEN OP HET GEBIED DER MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS.

DOOR

G. A. WILKEN.

GEACHTE TOEHOORDERS!

In den laatsten tijd is er zeker geen theorie ontwikkeld van meer belang voor de wetenschap in haren geheelen omvang dan het Darwinisme. Niet het minst heeft de invloed van deze leer zich doen gelden op het gebied der sociologie. Verbastering of ontwikkeling — men heeft de twee antagonistische scholen, die deze beide leerstellingen met eene soort van godsdienstigen ijver verkondigen: de eene aannemende eene dalende, de andere eene klimmende beweging in de ontwikkeling van het menschelijk geslacht; de eene bewerende dat de geschiedenis van het menschdom noodwendig begint met een staat van reinheid en eenvoudigheid, die trapsgewijze zwicht voor verdorvenheid, boosheid en woestheid; de andere met evenveel verzekerdheid staande houdende, dat de eerste menschelijke wezens niet meer dan eene

sport boven de dieren staan, en dat hunne gansche geschiedenis één is met vooruitgang op den weg van hoogere volmaking. Viel het betrekkelijk korten tijd geleden nog moeielijk eene keuze tusschen die twee theorieën te doen, verdedigd als beiden werden door mannen, die elkander in kennis en geleerdheid niets toegaven, nu zullen er slechts weinigen zijn, welke niet onvoorwaardelijk aan de laatste boven de eerste den voorrang zullen schenken. De ontdekkingen der voorhistorische archaeologie, de ernstige geschiedkundige onderzoekingen, de vergelijkende ethnographie, leveren dagelijks meerdere argumenten, meerdere bewijzen voor de juistheid van de ontwikkelingsleer, schieten meer en meer bres in de oude theorie van de oorspronkelijke volmaaktheid van den mensch, van de zuiverheid van den natuurstaat, oude droombeelden van eene veronderstelde gouden eeuw, en streven er naar, hoe langer hoe meer de banden vast te knoopen, die de menschen aan de overige levende wezens en het overige heelal verbinden. Onder de nieuwere methode — het behoeft nauwelijks gezegd te worden — heeft de wetenschap der sociologie eene algeheele vervorming ondergaan. Andere denkbeelden omtrent den oorsprong en de ontwikkeling der menschelijke samenleving hebben de oude verdrongen. Nam men vroeger aan dat de familie volgens het model van het patriarchale gezin, gebaseerd dus op het huwelijk en het vaderlijk gezag, de cel was — om ons van eene geliefkoosde vergelijking te bedienen — waaruit de maatschappij is voortgekomen, nu heeft men meer en meer het inzicht verkregen, dat wel verre van eene oorspronkelijke, van den beginne af bestaande instelling te zijn, het huwelijk integendeel eene betrekkelijk nieuwe gewoonte is. De oudste maatschappelijke vereeniging was de horde, en het was in deze horde, dat langzamerhand, bij toenemende beschaving, eerst het matriarchale, en later, met de vestiging van het individueele huwelijk, het patriarchale gezin zich ontwikkeld heeft. Ik stel mij voor in korte trekken te beschouwen de inrichting van de verwantschap, het huwelijks- en erfrecht bij de volken van den Indischen Archipel, uit het oogpunt van deze nieuwere leer-

stellingen op het gebied der maatschappelijke ontwikkelingsgeschiedenis, en vraag U daarvoor die welwillende aandacht, welke het onderwerp zonder twijfel verdient [1]).

Trachten wij ons een beeld te vormen van de maatschappij bij haren toestand van wording. Hoe laag wij ons ook den aanvang der dingen voorstellen moeten, het is niet aan te nemen dat er ooit een tijd is geweest, dat de mensch buiten eenig maatschappelijk verband heeft geleefd. Te oordeelen naar de analogie van de meeste vierhandige zoogdieren, zooals Darwin dit reeds heeft opgemerkt, is het als waarschijnlijk te onderstellen, dat onze voormalige dierlijke stamouders reeds een gezellig leven hebben geleid. Doch dan moet dit ook met de eerstelingen van ons geslacht het geval zijn geweest. Hoewel toch de mensch, zooals hij tegenwoordig is, slechts weinige bijzondere instincten telt, wellicht omdat hij er eenige verloren heeft, die zijne stamouders bezaten, is dat nog geen reden, waarom hij niet eene zekere mate van instinctmatige liefde en sympathie voor zijne medeschepselen behouden zou hebben. Dezelfde aandrift dus, welke de dieren er toe brengt in gezelschap te leven, moet ook den mensch van den aanvang af in troepen hebben bijeengehouden. Wij moeten derhalve ons de eerste maatschappijen niet veel hooger voorstellen, dan de vereenigingen, die wij bij de sociale dieren zien. Van nauwere betrekkingen tusschen de individuen onderling, zooals die door banden des bloeds in het leven geroepen konden worden, was aanvankelijk

---

1) Ik heb mij in deze voordracht onthouden van het opgeven der door mij gebruikte bronnen. Belangstellenden kunnen die vinden in mijne meer uitvoerige verhandelingen: „Over de primitieve vormen van het huwelijk en den oorsprong van het gezin," in de Indische Gids, jaarg. 1880, dl. II, blz. 601 vlg., en jaarg. 1881, dl. II, blz 232 vlg., en „Over de verwantschap en het huwelijks- en erfrecht bij de volken van het Maleische ras", in hetzelfde tijdschrift, jaarg. 1883, dl. I, blz. 656 vlg. Slechts waar door mij gegevens gebruikt zijn, die in deze stukken niet vermeld zijn, heb ik de bronnen aangegeven.

geen sprake. Het huwelijk, de duurzame vereeniging van eene vrouw met een bepaalden man, was onbekend. Integendeel moesten de vrouwen nu eens den eenen, dan weder den anderen man van de horde, den stam, toebehooren. Er heerschte in zekeren zin een communaal huwelijk.

Nog heden ten dage vindt men volken, die op dezen lagen trap van beschaving staan. Ook in den Indischen Archipel worden enkele stammen aangetroffen van wie ons bericht wordt, dat mannen en vrouwen in echtelooze gemeenschap leven. Zoo vermeldt ons dit de Russische reiziger Miklucho Maclay van de Orang Sakei van de binnenlanden van Malaka. „Ein Mädchen," aldus beschrijft deze reiziger dien toestand, „nachdem sie einige Tage oder einige Wochen mit einem Manne verheirathet ist, geht mit dem Einverständnisse desselben und freiwillig zu einem Andern, mit welchem sie wieder kürzere oder längere Zeit zubringt. So macht sie die Runde sämmtlicher Männer der Gesellschaft, bis sie zu ihrem ersten Gemahl kommt, bei dem sie aber wiederum nicht bleibt und setzt fort, diese durch Zufall und Wunsch regulirten temporären Ehen zu schliessen." Gaan wij naar het naburige Sumatra over, dan vinden wij bij de Lubus, de wilde stam die het Zuidelijk gedeelte van het landschap Mandaïling, in de Residentie Tapanoeli, bewoont, een volslagen gemis van een vasten huwelijksband. Zij passen de liefde geheel vrij toe, en vermengen zich onverschillig met wie en zoo maar naar de ingevingen van het oogenblik. Westelijk van Sumatra zijn de Poggi- of Pageh-eilanden gelegen. Het sluiten van huwelijken is bij de bewoners dezer eilanden onbekend. Zij leven in dit opzicht geheel naar welgevallen onder elkander. De gezamenlijke vrouwen zijn als het ware het eigendom der mannen, en de mannen wederkeerig dat der vrouwen. Ook van de Olo Ot, een Dajaksche stam van de binnenlanden van Koetei op Borneo, wordt gezegd dat zij geene huwelijken sluiten. Overigens vinden wij nog van andere Dajaksche stammen op dit eiland toestanden beschreven, die ons aan eene echtelooze gemeenschap doen denken. Zoo vermeldt Schwaner van die van het landschap Sijang, in de Zuidooster-Afdeeling, dat het meer den

schijn heeft dat bij hen de mannen de genoegens, die het zwakke geslacht kan schenken, communistisch onder elkander verdeelen, dan dat men zou kunnen aannemen, dat door het huwelijk, onder vaste regels gesloten, de zedelijkheid bevorderd zou worden. Van de kampong Dengan Kamai, in het stroomgebied van de Katingan-rivier, eveneens in de Zuidooster-Afdeeling gelegen, getuigt dezelfde schrijver dat mannen en vrouwen veelal in echtelooze gemeenschap leven. Hiermede is ook te vergelijken hetgeen van de Dajaks van Sidin, in de Wester-Afdeeling, wordt gezegd, dat namelijk de vrouwen hier niet uitsluitend aan één man verbonden zijn, doch meerdere mannen mogen hebben, en van die bevoegdheid een ruim gebruik maken, zonder dat zij daarom minder geacht worden. Verlaten wij het eiland Borneo en verplaatsen wij ons naar het oostelijk van Celeles gelegene eiland Peling, het grootste van de Banggai-groep. De bergbewoners van dit eiland, wordt ons gemeld, hebben in het geheel geen begrip van den huwelijksband: mannen en vrouwen ontmoeten elkander slechts tijdelijk, en zouden zich zelfs coram populo vermengen [1]).

Gelijk uit de aangevoerde voorbeelden blijkt, worden in den Indischen Archipel nog stammen aangetroffen, die geen huwelijk kennen. Zoo moet het oorspronkelijk overal geweest zijn. Wij

---

1) In de „Notulen van de algemeene en bestuursvergaderingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen", dl. XX, blz. 184—186, komt het verhaal voor van de lotgevallen van zekeren Abdallah, die van Kei vertrokken, door een storm overvallen, met zijn vaartuig op de Oostkust van Nieuw Guinea strandde. Omtrent den omgang tusschen mannen en vrouwen nu bij de Papoewasche bewoners dezer kust wordt het volgende medegedeeld, waaruit blijkt dat bij hen zoo goed als nog eene echtelooze gemeenschap bestaat: „Adapon adatnja itoe saperti adat binatang sahadja djikalau pakai perampoean, jaitoe dimana kadapatan sahadja; dan hamba lihat ada djoega jang mengakoe laki bini, dari sabab tiada bertjerai siang dan malam; akan tetapi sering djoega kalihatan memanggil kawannja barang sapoeloeh atau lima enam belas laki-laki, disoeroeh memakai diapoenja bini; dan lagi sendirinja sering djoega dipanggil oleh kawan-kawannja, disoeroeh memakai kawannja ampoenja bini; roepanja tiap-tiap soedah djadi persobatan betoel jaitoelah diperdjamoe oleh diapoenja bini."

moeten ons dus den mensch bij den aanvang der beschaving voorstellen, als levende in groepen, horden of stammen, terwijl in den stam, in de horde, eene echtelooze gemeenschap, eene volkomene vermenging, promiscuiteit, een communaal huwelijk, zoo men wil, bestond. Eerst langzamerhand heeft op den bodem van dit oorspronkelijk communisme het individueele huwelijk post gevat. Op hoedanige wijze dit geschied is, kunnen wij hier niet nagaan. Verscheidene theorieën bestaan er hieromtrent, doch het zou ons te ver voeren, die ieder in het bijzonder critisch te onderzoeken. Hier zij alleen opgemerkt dat de meest oorspronkelijke vorm, waaronder het individueele huwelijk zich openbaarde, de e x o g a m i e moet geweest zijn. Onder e x o g a m i e verstaat men het verbod van het huwelijk in den stam. Aan niemand was het aanvankelijk geoorloofd eene vrouw van den eigen stam te trouwen; men moest een meisje uit een vreemden stam nemen. Door kracht der gewoonte is deze instelling der exogamie, welke dus bij de vestiging van het individueele huwelijk ontstond, bewaard gebleven, zoodat wij haar nu nog bij tal van onbeschaafde of half beschaafde volken, in alle deelen der wereld, terugvinden. Ook bij enkele hooger ontwikkelde menschenrassen, bij de Hindûs, de Chineezen, bestaat nog steeds het verbod om in den stam te huwen, gelijk het met vrij groote zekerheid is aan te nemen dat het ook voorheen gegolden heeft bij de Hebreeën en bij de volken der klassieke oudheid, de Grieken en Romeinen. In den Indischen Archipel wordt de exogamie eveneens gevonden. Allereerst treffen wij haar aan bij de Menangkabawsche Maleiers van Midden-Sumatra, bepaaldelijk van de Padangsche Bovenlanden. De stammen, waarin het volk hier verdeeld is, heeten *suku*. Aan niemand nu is het geoorloofd in de suku te trouwen. Verwant aan de Menangkabawsche Maleiers zijn de Redjangers, die de bovenstreken van Palembang bewonen. Ook bij dit volk bestaat de suku-indeeling met het verbod van het huwen in de suku. Nog komt op Sumatra de exogamie voor bij de Bataks. De stam draagt hier den naam van *marga*. Het huwelijk in de marga is verboden. Eene verdeeling van het volk in stammen, met verbod van het huwelijk in

den stam, vinden wij verder bij de bewoners van het westelijk van Sumatra gelegene Nias, en in de oostelijke deelen van den Archipel, bij de Alfoeren van Ceram en Boeroe en bij de Timoreezen.

Het behoeft nauwelijks te worden gezegd dat de instelling der exogamie van grooten invloed moet zijn op de samenstelling van den stam. Waar man en vrouw van verschillende stammen zijn, zijn twee dingen slechts mogelijk: de kinderen volgen òf den stam van den vader òf dien der moeder. In het eerste geval, waarbij de vader de stamhoorigheid bepaalt, behooren dus alleen de afstammelingen in de mannelijke lijn tot den stam, zijn leden van den stam zij, die hunne afkomst uitsluitend in die lijn van denzelfden stamvader afleiden. In het andere geval, waarbij de moeder de stamhoorigheid bepaalt, behooren alleen de afstammelingen in de vrouwelijke lijn tot den stam, zijn leden van den stam zij, die hunne afkomst uitsluitend in deze lijn van dezelfde stammoeder afleiden. Noemt men de eerste inrichting van den stam, op het vaderschap gebaseerd, het patriarchaat, dan kan die waaraan het moederschap ten grondslag ligt, met de benaming matriarchaat bestempeld worden.

Van deze twee inrichtingen van den stam is ongetwijfeld het matriarchaat het meest oorspronkelijk. Het feit dat de afstamming uitsluitend in de vrouwelijke lijn gerekend wordt, moge oppervlakkig vreemd schijnen, het is dit toch in geenen deele zoo men slechts in het oog houdt, dat de betrekking tusschen moeder en kind natuurlijker is dan die tusschen vader en kind, dat de eerste een physiek feit is, waaromtrent nooit twijfel kan bestaan, de laatste daarentegen, meer van zedelijke orde, als noodzakelijke voorwaarde eene gevestigde echtverbintenis op den voorgrond stelt. En nu houde men in het oog, hetgeen wij zooeven aangetoond hebben, dat het huwelijk aanvankelijk geheel onbekend moet zijn geweest, dat de leden van denzelfden stam in echtelooze gemeenschap leefden, de vrouwen niet ieder aan een bepaalden man verbonden waren, doch nu eens den eenen dan weder den anderen man toebehoorden. Bij een dergelijken staat van zaken kon het kind wel niet anders dan alleen van de moeder zijn. Oor-

spronkelijk moet dus bij de onzekerheid van het vaderschap, ten gevolge van het ontbreken van een geregelden huwelijksband, allerwege uitsluitend de moederlijke afstamming gegolden hebben. Doch ook na de vestiging van een meer zuiveren huwelijksvorm, toen het vaderschap dus reeds geen twijfel meer overliet, bleef, als een overblijfsel van dien oorspronkelijken toestand, de meening bestaan dat het kind nauwer verbonden was aan de moeder dan aan den vader. Waar de exogamie bestond, volgde dus ook het kind aanvankelijk de moeder, was de oorspronkelijke inrichting van den stam de matriarchale. Bij sommige volken is dit door kracht der gewoonte tot den huidigen dag blijven bestaan; bij andere daarentegen heeft in latere tijden, onder invloeden, die wij straks zullen leeren kennen, de meer oorspronkelijke, matriarchale inrichting van den stam voor de patriarchale plaats gemaakt.

Van al de volken van den Indischen Archipel treft men de matriarchale inrichting van den stam alleen nog aan bij de Menangkabawsche Maleiers van Midden-Sumatra. Zooals wij gezien hebben, heet de stam hier suku. Niemand mag in zijne suku huwen. Man en vrouw behooren dus tot verschillende suku's. De kinderen nu volgen de suku van de moeder. De suku is dus, naar de bepaling zooeven van den stam gegeven, waar de vrouw de stamhoorigheid bepaalt, eene vereeniging van personen, die hunne afkomst uitsluitend in de vrouwelijke lijn van dezelfde stammoeder afleiden.

In tegenstelling van de Maleiers beoefenen de andere volken, bij wie wij de exogamie geconstateerd hebben, het patriarchaat. Zoo is dit het geval bij de Bataks. De stam, wij zagen het zooeven, is hier de marga. Personen van dezelfde marga mogen niet met elkander trouwen. Man en vrouw behooren dus tot verschillende marga's. De kinderen nu volgen de marga van den vader. De marga is dus, naar de definitie zooeven van den stam gegeven, waar de man de stamhoorigheid bepaalt, eene vereeniging van personen, die hunne afstamming uitsluitend in de mannelijke lijn van dezelfden stamvader afleiden. Hetzelfde geldt van

den stam bij de Redjangers, de Niasers, de Alfoeren van Boeroe en Ceram, en de Timoreezen.

Alvorens verder te gaan, moeten wij nog even de aandacht vestigen op eene zaak, die tot recht verstand van het volgende niet uit het oog mag worden verloren. Primitief had elke horde, elke stam een eigen grondgebied, een eigen district, vormde dus een afgesloten geheel, locaal gescheiden van de andere stammen. Dit is bij sommige volken tot den huidigen dag het geval gebleven. Bij de Niasers en de Alfoeren van Boeroe b. v. hebben de stammen zich bijeengehouden ieder op zijn oorspronkelijk gebied, zoodat elk district daar nu nog door één stam bewoond wordt. Bij de andere volken echter, de Menangkabawsche Maleiers, de Bataks, de Alfoeren van Ceram, de Timoreezen, heeft in den loop der tijden onder den invloed van de exogamie eene vermenging der stammen plaats gegrepen. Men moet zich toch voorstellen dat bij het ontstaan van deze instelling het recht van wederzijdsche huwelijkssluitingen, het jus connubii, zich bij voorkeur vormde tusschen twee stammen wier gebied, wier districten, aan elkander grensden. Het laat zich nu hooren dat tusschen twee stammen A en B, welke dus het jus connubii beoefenden, met elkander daardoor in vriendschappelijke betrekking stonden, over en weder verhuizingen moeten hebben plaats gehad: personen uit den stam A moeten zich op het gebied van den stam B hebben gevestigd, en omgekeerd, en deze immigratiën zullen, daar zij de huwelijkssluitingen bevorderlijk waren, gemakkelijk maakten, ook van zelf aangemoedigd zijn geworden. Zoo is het dus dat wij nu bij de zooeven genoemde volken, de Menangkabawsche Maleiers, de Bataks, enz., binnen elk gebied, elk district, leden van minstens twee, dikwijls zelfs van meerdere, stammen vertegenwoordigd vinden. Doch in weerwil van deze vermenging zijn de verschillende stammen in zooverre toch nog locaal van elkander gescheiden, dat binnen elk district, ja zelfs binnen elk dorp, zich aaneensluiten die van denzelfden stam zijn. Zoo zijn, om dit met een enkel voorbeeld op te helderen, bij de Menangkabawsche Maleiers van de Padangsche Bovenlanden, in elke kota of dorp in den regel leden van meerdere

suku's aanwezig. Die tot dezelfde suku behooren, wonen echter bijeen, vormen eene afzonderlijke wijk, eene *kumpulan rumah* gelijk het heet. Hetgeen wij met het gezegde hebben willen doen uitkomen, is de locale afscheiding die er tusschen de verschillende stammen bestaat, hetzij dat die stammen nog ieder afzonderlijk een gebied, een district, bewonen, hetzij dat, door vermenging in latere tijden, op hetzelfde gebied, in hetzelfde district, meerdere stammen naast elkander voorkomen.

Bij de verdere behandeling van ons onderwerp, dit is het resultaat van het tot dusverre medegedeelde, hebben wij twee groepen van volken uiteen te houden, nl. die, welke de exogamie met het matriarchaat, en die, welke de exogamie met het patriarchaat beoefenen. Beginnen wij ons onderzoek met de eerstgenoemde groep. Hiertoe behooren alleen de Menangkabawsche Maleiers van Midden-Sumatra, bepaaldelijk van de Padangsche Bovenlanden.

Herinneren wij aan het zooeven reeds gezegde, dat de stam bij de Menangkabawsche Maleiers suku heet, en dat in elk district, en zelfs in elk dorp, leden van meerdere suku's aanwezig. zijn, die zich daar vereenigd hebben tot wijken, kumpulan rumah. Zien wij nu wat er gebeurt zoo een lid der suku trouwt.

Houden wij daartoe in het oog dat alleen de afstammelingen in de vrouwelijke lijn tot de suku behooren: het is dus de vrouw door wie de suku zich voortplant, die de stamhouderes is. Een noodwendig uitvloeisel daarvan moet zijn, dat de vrouw bij het huwelijk in hare suku, in hare kumpulan rumah blijft. Feitelijk verlaat zij zelfs het huis niet, waarin zij geboren werd en opgroeide. Doch ook de man aan zijnen kant blijft bij het huwelijk in zijne suku, in zijne kumpulan rumah, verlaat evenmin zijn geboortehuis. Het huwelijk heeft dus geene samenwoning van de echtelieden ten gevolge. Het echtelijk leven openbaart zich slechts in den vorm van bezoeken, die de man aan zijne vrouw brengt. Overdag komt namelijk de man bij zijne vrouw, helpt haar bij haren arbeid op de rijstvelden en gebruikt met haar het middagmaal. Zoo althans in de eerste tijden. Later worden de bezoeken

overdag zeldzamer en komt de man alleen des avonds in de woning zijner vrouw en blijft er dan, als hij een trouw echtgenoot is, tot den volgenden morgen. Van hier dat de Maleische mannen, zooals een schrijver het niet onaardig uitdrukt, des avonds „chassez croisez" maken, wanneer zij hunne eigene woning verlaten, om in die hunner echtvriendin te gaan logeeren.

Het blijkt dus uit het gezegde dat man en vrouw bij het huwelijk geen gezin vormen. Integendeel blijft de man tot zijne suku, tot zijne verwantschap behooren, gelijk de vrouw met hare kinderen tot de hare. Het gezin omvat dus niet man, vrouw en kinderen, doch alleen de vrouw, de moeder met hare kinderen. *Sămandei,* ééne moeder hebbende, die van dezelfde moeder zijn, is dan ook de Maleische benaming voor gezin. Aan het hoofd van dit gezin staat in den regel de oudste broeder van de moeder. Deze persoon, de oom van moederszijde dus, de *mămaq* gelijk hij heet, is in zijne rechten en plichten de eigenlijke vader van de kinderen zijner zuster, van zijne *kamanăkan's.* De vader zelf, als niet tot het gezin behoorende, heeft niets over zijne kinderen te zeggen. Hij kan hen niet eens beknorren, veel minder kastijden, daar de mămaq, de oom van moederszijde, zulks gewoonlijk euvel opneemt [1]). Op zijne beurt staat de vader, zoo hij althans oudste broeder is, aan het hoofd van zijne kamanăkan's, van zijne zusterskinderen.

Zoo men het gezegde in het oog houdt, kan het geene verwondering baren, dat men in eene Maleische woning in den regel een groot aantal personen bijeen vindt. Bij het huwelijk verlaat toch de vrouw, gelijk wij gezien hebben, haar geboortehuis niet, evenmin als de man het zijne. Wij treffen dus van zelf in eene Maleische woning vereenigd aan kinderen met hunne moeders, en voorts ooms, tantes, grootmoeders, oudooms, oudtantes, allen zooals van zelf spreekt van moederszijde. Deze groep van verwanten, die dus hetzelfde huis bewonen, duidt de Maleier, met het oog op hunne afstamming uitsluitend in de vrouwelijke lijn

1) Van Hasselt, Volksbeschrijving van Midden-Sumatra, blz. 52.

van dezelfde stammoeder, met de uitdrukking *sabuah paruï* aan, d. i. letterlijk: die van één moederschoot zijn.

In overeenstemming met de uiteengezette inrichting van het gezin en de familie is het erfrecht. De regel is natuurlijk dat de naaste verwantschap erft. Deze nu omvat alleen hen, die elkander uitsluitend in de vrouwelijke lijn bestaan. Als de vrouw sterft, erven dus allereerst hare kinderen, bij ontstentenis van kinderen, hare broeders, zusters, zusterskinderen, enz. Bij overlijden van den man, gaat zijne nalatenschap in de eerste plaats over op zijne broeders en zusters, verder op zijne zusterskinderen, enz. De kinderen erven dus alleen van de moeder, niet van den vader. Van dezen kunnen zij slechts bij diens leven geschenken ontvangen. Behalve goederen, gaan ook titels en waardigheden, gaat ook de adel, op dezelfde wijze in de vrouwelijke lijn over. Het is dan ook bij het overlijden van een hoofd niet zijn zoon, die hem in de betrekking opvolgt, doch een zijner broeders, en bij ontstentenis van broeders, de oudste zoon van de oudste zuster.

Ziedaar in korte trekken de inrichting van de verwantschap, van het gezin en het erfrecht bij de Menangkabawsche Maleiers van de Padangsche Bovenlanden uiteengezet. Wij zien dus dat bij hen de vrouw het middelpunt van het gezin, van de familie is, dat door de vrouw het geslacht zich voortplant, dat bezittingen, waardigheden, adeldom uitsluitend in de vrouwelijke lijn behouden worden. Deze matriarchale verwantschap is, gelijk zooeven reeds werd aangetoond, de meest oorspronkelijke. Men zou kunnen zeggen dat zij eene phase is, die het familieleven allerwege in zijne ontwikkeling doorloopen heeft. Van tal van volken in alle deelen der wereld wordt ons dan ook bericht, dat zij het matriarchaat nu nog beoefenen of eertijds beoefend hebben, terwijl men zelfs daar waar reeds een ander verwantschapsstelsel bestaat, dikwijls gebruiken en instellingen aantreft, die in dat stelsel niet passende, doch daarentegen volkomen aan het matriarchaat beantwoordende, ook blijkbaar overgebleven zijn van eenen tijd toen dit matriarchaat de heerschende vorm was van het familieleven. Vergunt mij dit met enkele voorbeelden aan te toonen.

Reeds bij de klassieke schrijvers vinden wij van het matriarchaat gewag gemaakt. Zoo vermeldt Herodotus ons dit van de Lyciërs. „Zij hebben," zegt hij, „eene zonderlinge gewoonte, waardoor zij van alle andere natiën ter wereld verschillen. Zij nemen den naam van hunne moeder en niet dien van hunnen vader aan. Als men een Lyciër vraagt, wie hij is, dan antwoordt hij door zijnen naam, dien zijner moeder en zoo vervolgens zijne afstamming in de moederlijke lijn op te geven. Nog meer: als eene vrije vrouw met eenen slaaf huwt, worden hunne kinderen gerekend van goede geboorte te zijn, maar als een vrije man met eene vreemde vrouw trouwt, dan hebben hunne kinderen, ook al ware hij de eerste persoon in den staat, volstrekt geen burgerrecht," m. a. w. de kinderen volgen den staat der moeder, niet dien van den vader, de adel plant zich door de vrouw voort. Ook onze voorvaderen, de oude Germanen, moeten oorspronkelijk het matriarchaat hebben gekend. Het blijkt dat als een overblijfsel daarvan, tijdens Tacitus schreef, door hen meerdere waarde toegekend werd aan de moederlijke, dan aan de vaderlijke verwantschap. „De zusterskinderen," aldus lezen wij bij dezen geschiedschrijver, „gelden evenveel bij den oom van moederszijde als bij den eigen vader. Eenigen beschouwen deze bloedverwantschap — nl. tusschen broeders, zusters en zusterskinderen — als nauwer en heiliger en letten dan ook meer daarop bij het ontvangen van gijzelaars. Nochtans heeft ieder zijne eigene kinderen tot erfgenamen en opvolgers" [1]). Uit het toegevoegde „nochtans" blijkt dat Tacitus omtrent het erfrecht iets anders verwacht had, dat hij er verwonderd over was, bij den nauwen band, die er tusschen ooms en zusterskinderen bestond, ook niet te hebben gevonden, dat de goederen van genen op dezen overgingen. Ongetwijfeld moet dit echter oorspronkelijk zoo geweest zijn, en was waarschijnlijk zelfs in den tijd van Tacitus het erfrecht in de vrouwelijke linie nog niet algemeen afgeschaft. Immers tot in de latere wetboeken vindt men nog sporen daarvan. Een voorbeeld daarvan biedt ons de

1) Germania, XX.

Lex Salica aan in de bepalingen betreffende de zoogenaamde reipus, de som die men bij een huwelijk met eene weduwe aan hare bloedverwanten te betalen had. Aanspraak nu op de reipus hadden alleen zij, die tot de weduwe, de bruid, uitsluitend in de vrouwelijke lijn bestonden, dat waren achtereenvolgens de oudste zusterszoon, de oudste zoon van eene zustersdochter, de oudste zoon van eene dochter van moederszuster, de oom van moederszijde, moedersbroeder, enz. [1]). Ook bij de oude Hebreeën worden enkele gebruiken aangetroffen waaruit blijkt, dat zij eenmaal de matriarchale inrichting van het gezin hebben gekend. Zoo laat het zich o.a. alleen daaruit verklaren dat halfbroeders en halfzusters, kinderen van denzelfden vader doch van verschillende moeders, met elkander konden trouwen, terwijl van het omgekeerde ons geene voorbeelden bewaard zijn gebleven. Sara was, gelijk bekend is, eene halfzuster van Abraham: „zij is mijns vaders dochter, niet mijner moeder dochter," gelijk Abraham zelf van haar zeide. Tamar zou klaarblijkelijk ook met Amnon hebben mogen trouwen, daar zij, hoewel evenals deze een kind van David, eene andere moeder had. „Spreek tot den koning," zeide zij, „want hij zal mij aan u niet onthouden." Er is nog eene andere plaats in de gewijde geschiedenis, die in dit opzicht vermelding verdient. Ik bedoel de huwelijksonderhandeling in zake Rebekka, zooals ons die in het 24ste hoofdstuk van het eerste boek van Mozes verhaald wordt. In de geheele zaak is er alleen sprake van de moeder en van Laban, den broeder van Rebekka. Zoo heet het in het 28ste vers, dat Rebekka, na den door Abraham afgezonden dienstknecht bij de bron te hebben ontmoet, terugliep „naar het huis harer moeder", om te boodschappen wat er gebeurd was, en het was, naar de volgende verzen, Laban welke toen uitging om dien knecht gastvrijheid aan te bieden. Dat Bethuël, Rebekka's vader, nog leefde, blijkt uit het 50ste vers; toch heet het een weinig verder (vers 53), dat Abraham's dienstknecht

---

1) Lex Salica, XLIV. Zie ook: Weinhold, Reipus und Achasius, in Haupt, Zeitschrift für Deutsches Alterthum, VII, blz. 539—544.

gouden en zilveren kleinoodiën en kleederen voorbracht en ze Rebekka schonk, en ook „aan haren broeder en hare moeder kostbaarheden gaf." Inderdaad wordt in het gansche verhaal de vader niet als belanghebbende voorgesteld, doch alleen de moeder en de broeder, iets dat volkomen onverklaarbaar zou zijn, tenzij men aanneemt, dat de mannelijke verwantschap toen voor de vrouwelijke nog onderdeed.

Niet onwaarschijnlijk is het, dat ook bij de oude Arabieren het matriarchaat voorheen bestaan heeft. Als een overblijfsel daarvan is dan te beschouwen de nu nog bij verschillende Arabische stammen voorkomende meening dat de geaardheid van den man op den zoon zijner zuster overgaat. Iemand wordt dus geacht niet het karakter te hebben van zijnen vader, doch dat van zijnen oom van moederszijde, van zijnen châl. Het bestaan van deze meening is vooral door Wetzstein met tal van voorbeelden aangetoond [1]. „Sehr bald," aldus schrijft hij onder anderen, „nachdem ich in Damask heimisch geworden war, wurde mir jene Beziehung zwischen Onkel und Neffen bekannt. Zuerst waren es die häufig gehörten Apprecations- und Imprecationsformeln: „ „Gott lohne es seinem Châl!" " und „ „Gott verdamme seinen Châl!" " welche mich aufmerksam machten. Erzählt man nehmlich eine rühmliche oder schimpfliche Handlung Jemandes, so werden immer mehrere der Zuhörer beziehungsweise die eine oder die andere dieser Formeln ausrufen, während die übrigen ein salbungsvolles „ „Amîn!" " dazu sprechen. Fragt nun der noch Uneingeweihte, wie man eine ganz frische That dem vielleicht schon vor zwanzig Jahren verstorbenen Onkel des Thäters anrechnen könne, so wird ihm erklärt, dass die Letzteren Veranlagung zur That des Onkels Erbschaft sei." Niet minder duidelijk komt de hier bedoelde meening ook uit in het eveneens door Wetzstein medegedeelde, in Damascus gebruikelijke, spreekwoord: „Wanneer iemand zedelijk te gronde gaat, dan behoort hij voor twee derde aan zijn châl," d. w. z. twee derde van zijne slechtheid heeft hij van zijnen oom van moederszijde en een derde van

1) Zeitschrift für Ethnologie, dl. XII, blz. 244 vlg. der „Verhandlungen."

zich zelven [1]). Op een paar historische anecdoten, waaruit de buitengewone waarde blijkt, die door de Arabieren wordt toegekend aan de betrekking tusschen eenen neef tot zijnen oom van moederszijde, willen wij hier nog de aandacht vestigen. Zoo heet het onder anderen dat Mohammed, Saad, zoon van Abû Wakkâs, voor zijne diensten willende bedanken, hem bij de hand nam en zeide: „Ziehier mijn châl [2])!" Het andere is een verhaal van den chalief Al-Mançûr. Een aanzienlijk Arabier van den Mesopotamischen stam Taghlib, Hisjâm ibn Amr geheeten, bood dien chalief zijne zuster tot vrouw aan. De vorst antwoordde, dat hij het overwegen zou en hem antwoord zenden. Toen hij vertrokken was, zeide hij tot zijn trouwen dienaar Rabî': „Voorwaar, ik zou haar stellig huwen, als het niet was om den versregel van Djarîr op de Banû Taghlib: „ „Zoek geen châlschap (oomschap van moederszijde) onder Taghlib. De negers zijn nog edeler châl's dan zij."" Ik vrees, dat als zij mij een zoon schonk, deze met dat vers zou beschimpt worden." Daarop liet hij hem zijne verontschuldigingen aanbieden, en benoemde hem tot gouverneur van Indië [3]). De aangevoerde voorbeelden stellen het geloof in eene geestelijke verhouding tusschen iemand en zijn châl duidelijk in het licht. Dit nu laat zich zeer goed verklaren als een overblijfsel van den tijd,

---

1) In verband met het in den tekst gezegde, moet zeker ook de oorsprong van andere Arabische spreekwoorden worden verklaard, waarin van châl sprake is. Zoo o. a. het door Socin, Arabische Sprichwörter und Redensarten, sub N⁰. 399, medegedeelde الاصيل يخول d. i. „De edele van geboorte wordt châl genoemd". Verder het bij Freytag, Arabum Proverbia, II, blz. 274 (ook bij Socin N⁰. 400 en bij Landberg, Proverbes et dictons du peuple Arabe, blz. 196) voorkomende: قيل للبغل من ابوك قال الفرس خالى d. i. „Men vroeg den muilezel: wie is uw vader? Hij antwoordde: het paard is mijn châl". Burckhardt, Arabic Proverbs, geeft onder N⁰. 324 een dergelijk spreekwoord voor Egypte op: سالته عن ابوه فقال خالى شعيب d. i. „Ik vroeg hem naar zijn vader, en hij antwoordde: mijn châl is Sjaib."

2) Zie: Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, VI, blz. 520.

3) Ik dank dit verhaal aan Prof. De Goeje. Het komt voor in Tabarî, III, blz. 362, het jaar 151 H.

toen de afstamming nog in de vrouwelijke lijn werd nagegaan, de vader dus als niet verwant aan zijne kinderen werd beschouwd en de oom van moederszijde de persoon was, welke in de naaste betrekking tot die kinderen stond. Bij eene dergelijke inrichting der familie moet de meening zich wel gevormd hebben, dat het niet op de eigen kinderen was, dat het karakter van den man zich voortplantte, doch op de zusterskinderen [1]).

Doch verlaten wij het gebied der oudheid en zien wij wat omtrent het matriarchaat bij de nieuwere volken vermeld wordt. Beginnen wij met Amerika. In de eerste plaats treffen wij deze instelling aan bij de Noord-Amerikaansche Indianen. „Bij de roodhuiden," schreef in de vorige eeuw de geleerde jezuïet Lafitau, „worden de huwelijken op zoodanige wijze voltrokken, dat man en vrouw niet uit hunne familie treden om eene afzonderlijke hut te betrekken en een eigen gezin te vormen. Ieder blijft bij de zijnen. De kinderen behooren aan de moeder, maken deel uit van hare familie, bewonen hare hut en niet die van den vader." Men merkt de treffende overeenkomst met de toestanden bij de Menangkabawsche Maleiers in de Padangsche Bovenlanden. Ook met het erfrecht is dit het geval. De goederen van den man gaan niet over op de familie der vrouw, en daar de kinderen tot deze familie behooren, volgt daaruit van zelf, dat zij niet van hunnen vader erven. Ook in Zuid-Amerika vinden wij dezelfde instelling terug bij tal van volken. Zoo o.a. beoefenen de Arowaken van Guyana, de stam die ook op deze tentoonstelling door enkele individuen vertegenwoordigd is, de afstamming in de moederlijke lijn [2]).

Niet minder verbreid is de instelling van het matriarchaat in Afrika. Munzinger vond haar bij de volken ten Noorden van Abyssinië, Barth in de Midden-Afrikaansche staten, du Chaillu bij

1) Ik wil niet zeggen, dat hiermede het bewijs geleverd is voor een oorspronkelijk matriarchaat bij de Arabieren. Het medegedeelde kan echter dienen, om daaraan een nader onderzoek vast te knoopen. Misschien dat er dan andere zaken aan het licht zullen komen, die de onderstelling tot zekerheid brengen.

2) Morgan, Ancient Society, p. 182—183.

de natiën van Afrika's Zuidwestkust. Doch het merkwaardigste voorbeeld ten dezen leveren ons de Berbers. De afstamming geschiedt bij dit volk geheel in de vrouwelijke linie. De kinderen worden niet onderscheiden door toevoeging van den naam van den vader, doch door dien van de moeder. De vele persoons- en stammennamen, die uit de syllabe *mis* of *mas*, die „zoon" of liever „zoon van haar" beteekent, en een vrouwennaam bestaan, leggen daarvan voldoende getuigenis af. In overeenstemming met dit gebruik om de afkomst naar de moeder te berekenen, is het erfrecht. In de woestijn is de waardigheid van koning of opperhoofd erfelijk in de vrouwelijke lijn. Niet de zoon, doch de zusterszoon is de eerste erfgenaam. Bij ontstentenis van zusterskinderen erft de broeder van dezelfde moeder. De eigen kinderen kunnen slechts geschenken ontvangen. Wij vinden hier weder dezelfde regelen, die wij bij de Menangkabawsche Maleiers geconstateerd hebben. Dat overigens ook hier bij het huwelijk de vrouw in hare familie blijft, spreekt van zelf. Ibn Batutah, de bekende Arabische reiziger uit de 14de eeuw, maakt er in het bijzonder gewag van. „Wie eene vrouw wenscht te trouwen," zegt hij, „kan het gemakkelijk gedaan krijgen; doch de vrouwen gaan niet met hare mannen mede, en gesteld dat er eene was, die zulks doen wilde, dan zouden hare verwanten haar dit toch beletten" [1]).

In Azië worden vooral op het vasteland van Indië verschillende stammen aangetroffen, die het matriarchaat beoefenen. Wij noemen alleen de Malabaren. Aan evengenoemden Arabischen reiziger Ibn Batutah zijn wij weder een bericht daaromtrent verschuldigd. Volgens dit bericht worden de vorsten op de kust van Malabar in hunne waardigheid opgevolgd door hunne zusterskinderen, met uitsluiting van de eigen kinderen [2]).

Slaan wij eindelijk een blik op Polynesië, de eilandenwereld van de Stille Zuidzee, bewoond, gelijk men weet, door een ras,

---

1) Ibn Batutah, IV, blz. 387—388.
2) Ibn Batutah, IV, blz. 76.

dat nauw verwant is aan de volken van den Indischen Archipel. Volledig vinden wij de instelling van het matriarchaat bij de Mikronesiërs van de Mortlock-eilanden, behoorende tot de groep der Karolinen. Hetgeen wij hier aantreffen, gelijkt weder sprekend op de toestanden bij de Menangkabawsche Maleiers. Het volk is hier ook verdeeld in stammen; niemand mag in zijnen stam trouwen; de kinderen volgen den stam van de moeder. Bij het huwelijk blijft de vrouw in haren stam en komt de man bij haar inwonen. De betrekking tot zijn eigen stam blijft echter bestaan; hij houdt niet op lid daarvan te zijn. De man behoort dus niet tot het gezin zijner kinderen. Integendeel, de kinderen zijn eigenlijk alleen voor de moeder werkelijke kinderen; voor den vader zijn zij niet veel meer dan vreemden. Feitelijk staan dan ook bij eenen oorlog tusschen twee stammen vader en zoon dikwijls vijandig tegenover elkander. Ook op de andere eilanden van den Archipel der Karolinen en evenzoo op de Marshall-groep heerscht het matriarchaat. Niet minder zuiver komt deze instelling voor op de Tonga-eilanden, waar de erfopvolging in bezittingen nog in de vrouwelijke lijn plaats heeft en evenzoo de adel zich in die lijn voortplant. — Doch genoeg. De gegeven voorbeelden, die met tal van andere vermeerderd kunnen worden, doen zien welk eene algemeene verspreiding het matriarchaat nu nog heeft, zoodat het vermoeden wel volkomen gerechtvaardigd is, dat deze instelling eenmaal algemeen moet hebben bestaan.

Keeren wij tot den Indischen Archipel terug en beschouwen wij nu de volken, in de tweede plaats door ons genoemd, die de exogamie en het patriarchaat beoefenen, d. w. z. die buiten den stam trouwen en bij wie de kinderen den stam van den vader volgen. Hiertoe behooren de Bataks, de Redjangers, de Niasers, de Alfoeren van Ceram en Boeroe, de Timoreezen. Dat deze volken, die nu het patriarchaat beoefenen, voorheen het matriarchaat moeten hebben gekend, is op grond van het zooeven gezegde wel aan te nemen. Bij de Redjangers is dit zelfs een historisch bewezen feit. Wij merkten zooeven reeds op, dat deze aan de

Menangkabawsche Maleiers verwant zijn. Van de Padangsche Bovenlanden, hunne oorspronkelijke woonplaatsen, hebben deze Maleiers zich over een groot gedeelte van Midden-Sumatra tot aan de Oostkust en over het Maleische schiereiland verspreid. Zoo is ook het Noordelijk deel van de Palembangsche Bovenlanden, meer bepaaldelijk het landschap Redjang, door hen bevolkt geworden. Terwijl zij echter overal elders de matriarchale instellingen grootendeels onveranderd behouden hebben, schijnen zij bij hunne verhuizing hierheen reeds spoedig tot het partriarchaat te zijn overgegaan, zoodat in Redjang de suku nu niet meer, evenals in de Padangsche Bovenlanden, de uitsluitende afstammelingen in de vrouwelijke, doch die in de mannelijke lijn van denzelfden stamvader omvat. Ook van de Bataks is het duidelijk na te gaan dat zij eenmaal het matriarchaat hebben gekend. De stam bij hen is, zooals wij zooeven gezien hebben, de marga. De leden van dezelfde marga nu worden, althans in een der bestaande hoofddialecten, *sĕnnina* genoemd. Dit woord beteekent letterlijk: moedergenoot, zij die dezelfde moeder, dezelfde stammoeder hebben. Voorzeker voert dit woord ons terug tot den tijd, toen de afstamming alleen in de vrouwelijke lijn bestond, de moeder de stamhoorigheid bepaalde, de leden van de marga, den stam, hunne afkomst, niet van denzelfden stamvader, doch van dezelfde stammoeder afleidden. Een niet minder belangrijk bewijs voor de oorspronkelijk matriarchale inrichting van de maatschappij bij de Bataks, levert ons ook het slavenrecht, zoo wij ons van dezen term bedienen mogen. Waar het geslacht zich in de vrouwelijke lijn voortplant, wij zagen dit reeds zooeven, is het de staat der moeder, welke dien der kinderen bepaalt. Omgekeerd is het onder het patriarchaat: hier volgen de kinderen den staat van den vader. Bij de Bataks nu, van wien men dit laatste verwachten zou, ziet men integendeel juist het eerste gebeuren ten aanzien van de voortplanting der slavernij. Het kind toch van eene vrije vrouw met eenen slaaf is vrij, doch het kind van een vrijen man met eene slavin is slaaf. Volkomen overeenkomstig dezen regel is ook verder de bepaling, dat als twee onvrijen, aan

verschillende meesters behoorende, met elkander trouwen, de uit dat huwelijk geborene kinderen aan den eigenaar der slavin vervallen. Bij het slavenrecht geldt dus het beginsel: „partus sequitur ventrem.” Om de waarde van deze bepaling te begrijpen, houde men in het oog, dat er hier niet van eene rechtelooze vereeniging, van een concubinaat, sprake is, doch van een geregeld cunnubium. Ware het eerste het geval, dan zou de regel, dat het kind de moeder volgt, volkomen op zijne plaats zijn. Nu echter kan het niet anders dan vreemd klinken, dat onder het stelsel van de uitsluitende afstamming in de mannelijke lijn, de vader, vrijgeborene, niet bij machte is, het kind, door hem in wettigen echt bij eene slavin verwekt, tot zijnen stand op te heffen, terwijl de moeder, vrije vrouw, dit wel doen kan ten opzichte van het kind, dat zij bij eenen slaaf gekregen heeft. Ongetwijfeld hebben wij dan ook in deze bepaling slechts een overblijfsel te zien van eene oorspronkelijk matriarchale inrichting van den stam.

Aanvankelijk moeten dus de volken, die nu het patriarchaat kennen, het matriarchaat beoefend hebben. Hoedanig moeten wij ons nu den overgang van het eene stelsel in het andere verklaren? Houden wij daartoe in het oog, dat, waar het matriarchaat bestaat, bij het huwelijk de vrouw den man niet volgt, doch zij in haren stam, in hare familie blijft, terwijl de man bij haar komt inwonen. Het spreekt van zelf, dat de positie, die de man dus bij de verwanten der vrouw inneemt, dikwijls eene volkomen ondergeschikte is. Over zijne vrouw heeft hij niets te zeggen, evenmin over zijne kinderen. Deze laatsten hebben in den moedersbroeder, in den oom van moederszijde, hun natuurlijken voogd en beschermer, die dan ook meestal niet in gebreke blijft zijn gezag tegenover het vaderlijke te doen gelden. Hetgeen wij zooeven van de Menangkabawsche Maleiers gezien hebben, dat de oom van moederszijde het gewoonlijk euvel opneemt, wanneer de vader zijn eigen kind beknort of kastijdt, teekent voldoende den toestand onder het matriarchaat allerwege waar het voorkomt. Hetzij de man voortdurend bij zijne vrouw blijft inwonen, hetzij hij haar slechts nu en dan komt bezoeken, steeds is hij blootgesteld aan de inmenging

van hare verwanten, meer bepaaldelijk van hare broeders, in zijne huiselijke aangelegenheden. Zoo moet het voorheen ook geweest zijn, toen het matriarchaat nog uitsluitend bestond. Was het wonder, dat de man tegen dien toestand in verzet kwam? dat het verlangen bij hem ontwaakte de vrouw voor goed aan den kring harer verwanten te onttrekken, van haar stam-, haar familieverband los te maken en naar zijne eigene familie, zijn eigen stam, over te brengen, ten einde dus onbeperkt gezag over haar te krijgen, heer en meester over zijne kinderen te zijn? Niet langer meer behoorden dus deze laatsten tot den stam van de moeder, doch tot dien van den vader, niet langer meer omvatte de stam de nakomelingen in de vrouwelijke, doch die in de mannelijke lijn. Zoo vormde zich het patriarchaat als eene reactie op de oorspronkelijk matriarchale toestanden.

Hetgeen het patriarchaat dus kenmerkt, is dat de vrouw bij het huwelijk geheel van haar stam-, haar familieverband losgemaakt wordt en voorgoed overgaat in de familie, in den stam van den man. Ook bij de volken van den Indischen Archipel, de Bataks, de Redjangers, de Niasers, enz., is dit het geval. Vooral bij de Bataks komt dit eigenaardig uit in het gebruik van de persoonlijke voornaamwoorden *ho* en *hamu*. Dit laatste, *hamu*, is de tweede persoon meervoud, het Fransche *vous* dus, doch wordt ook enkelvoudig gebruikt tegenover personen, die van eene andere marga, een anderen stam, zijn dan de spreker. Jegens marga-, jegens stamgenooten, bezigt men steeds *ho*, de tweede persoon enkelvoud, het Fransche *tu*. Zoo volkomen echter is de uittreding van de vrouw bij haar huwelijk uit haren stam, hare marga, zoozeer wordt zij voor hare margagenooten, voor hare verwanten zelfs, een vreemde, dat met het oog daarop een vader zijne dochter ook reeds vóór haar trouwen, niet naar den regel met *ho*, *tu*, doch steeds met *hamu*, *vous*, zal aanspreken, en broeders en zusters eveneens dit woord jegens elkander zullen bezigen. Niet minder blijkt ook bij de Redjangers, hoe volkomen de uittreding van de vrouw bij het huwelijk uit haren stam is, uit de voor dit huwelijk bij hen gebruikelijke benaming, namelijk *terdjun pesuwi*. Het woord *terdjun* beteekent sprong, en *pesuwi* is een wit gevlekt hert, dat, naar

men zegt, op de bergen leeft, doch eene enkele maal ook naar de vlakte afdaalt. In dit geval keert het echter nimmer terug naar de oude woonplaats, maar sterft in zijne nieuwe omgeving. De pesuwi, die de bergen verlatende en naar de vlakte afdalende, bestemd is daar te blijven, is dus voor den Redjanger het beeld van de vrouw, die bij het huwelijk uit hare familie moet treden en in de familie van den man overgaan, en daarvan een deel uitmaken tot haren dood. Inderdaad wordt bij het terdjun pesuwi, bij het hertensprong-huwelijk, de vrouw zoo volkomen van haar familieverband losgemaakt, dat de man het recht heeft haar te verbieden, hare ouderlijke woning te betreden.

Het medegedeelde stelt duidelijk genoeg in het licht den volkomenen overgang van de vrouw bij het huwelijk uit haren stam in dien van haren man, daar waar de exogamie en het patriarchaat bestaan. Ook na den dood van haren echtgenoot blijft zij deel uitmaken van diens stam. Rechtens en zonder eenigen vorm van huwelijk wordt zij dan de echtgenoote van eenig ander lid van den stam. In den regel is het een der bloedverwanten uit de zijlinie van den overledene, veelal een der broeders, die de weduwe dus aanvaardt. Dit gebruik zouden wij dan ook in het algemeen met de benaming leviraats- of zwagerhuwelijk kunnen bestempelen. Echter houde men in het oog, dat, behalve de broeder, het niet zelden gebeurt, dat een neef of oom, ja zelfs een stiefzoon, de weduwe tot zich neemt. Leeftijd is daarbij geen beletsel, en zoo bestaan er dan ook voorbeelden dat jeugdige knapen op die wijze bedaagde vrouwen tot echtgenooten krijgen. Bij al de genoemde volken van den Indischen Archipel, die de exogamie en het patriarchaat beoefenen, de Bataks, Redjangers, Niasers, Alfoeren van Ceram en Boeroe, Timoreezen, komt het leviraatshuwelijk voor. De gevallen van polygamie bij hen zijn grootendeels een gevolg van deze instelling. Zoo maakt o.a. de Heer van Hasselt, in zijne „Volksbeschrijving van Midden-Sumatra”, gewag van een hoofd in Redjang, die zeven vrouwen had, waaronder vijf weduwen zijner overleden broeders. Hoe diepgeworteld overigens dit gebruik is, hoe gemeenzaam de vrouwen zijn met

het denkbeeld, dat zij na den dood van haren man aan een van diens stamgenooten als echtgenoote vervallen kunnen, blijkt onder anderen van de Bataks uit eene mededeeling van den Heer De Haan, in het verhaal eener door hem gedane reis in de Bataklanden. Bij gelegenheid namelijk dat de vorst van Deli, welke genoemden heer op die reis vergezelde, door eene Bataksche vrouw werd aangesproken, voegde deze Z. H. in den loop van het gesprek de woorden toe: „Wat, kent gij mij niet? En ik ben uwe vrouw!" De verklaring dier verrassende mededeeling was, dat zij was gehuwd in de marga, waartoe Z. H. geacht werd te behooren, en dus kans had hem te huwen, om zoo te zeggen reeds zijne vrouw was.

Eene gewichtige vraag, tot welker beantwoording wij nu wenschen over te gaan, is: welke positie de vrouw in het huwelijk bekleedt, als hoedanig zij in den stam, meer bepaaldelijk in de familie, in het gezin, van den man komt, welke plaats zij daar inneemt. Ten einde dit na te gaan, hebben wij te letten op de instelling van den bruidschat, volgens welke de bruidegom bij het huwelijk eene zekere som gelds, den bruidschat of de huwelijksgift, aan de ouders of de verwanten der bruid opbrengen moet. Waaruit deze instelling haren oorsprong genomen heeft, valt moeielijk met zekerheid te zeggen, en slechts eene gissing is daaromtrent te maken. Herinneren wij ons daartoe hetgeen wij zooeven hebben opgemerkt omtrent het ontstaan van het patriarchaat als eene reactie op de oorspronkelijk matriarchale toestanden, als een uitvloeisel van de pogingen van den man om volledig gezag over zijne vrouw te erlangen, door haar aan den kring harer verwanten te onttrekken en in zijne eigene omgeving over te brengen. Het behoeft wel nauwelijks te worden gezegd, dat dit aanvankelijk hevigen tegenstand moet hebben uitgelokt. Gewelddadige schaking moet dan ook de wijze zijn geweest, waarop, bij de vestiging van het patriarchaat, huwelijken tot stand kwamen, waarvan men dan ook allerwege de duidelijkste sporen ontmoet. Die schaking was natuurlijk eene beleediging den stam, doch meer bepaaldelijk den ouders, den verwanten, van het meisje aange-

daan, eene beleediging die alleen met het zwaard, met het bloed van den bedrijver, kon worden uitgewischt. In primitieve tijden was afkoop der wraak echter een zeer gewoon verschijnsel, en zoo zou dus ook reeds spoedig het opbrengen van eene zoengave in geld en goed, van eene boete, in de plaats van het wraakrecht voor de schaking gekomen zijn. Zoo paarde zich van zelf aan het huwelijk onder de exogamie en het patriarchaat het betalen van een zekeren prijs aan de ouders van het meisje. Aanvankelijk als compositie voor de beleediging door de schaking aangedaan, bleef het betalen van dien prijs door kracht der gewoonte nog voortbestaan, ook toen het dat karakter niet meer bezat, de schaking toch niet meer feitelijk plaats had, maar òf geheel te niet was gegaan òf slechts voorgewend geschiedde, zoodat van eene beleediging geen sprake meer was.

Zoo de voorgaande gissing omtrent den oorsprong van het gebruik om bij het huwelijk een zekeren prijs aan de ouders van het meisje op te brengen, juist is, dan zien wij dat het begrip van koop daaraan oorspronkelijk vreemd is geweest. De bruidschat was dus in beginsel geen koopsom. Waar de exogamie en het patriarchaat bestaan bleven, is hij dit echter langzamerhand van zelf geworden. Houden wij daartoe in het oog, dat, gelijk wij gezien hebben, de vrouw bij het huwelijk hier voor goed uit haren stam, uit hare familie treedt, en overgaat in den stam in de familie van den man, waartoe ook hare kinderen behooren. Door het huwelijk wordt dus aan den eenen kant eene aanwinst gedaan, aan den anderen kant echter een verlies geleden. Aan den bruidschat, nadat deze het begrip van zoengave eenmaal verloren heeft, moet dus van zelf langzamerhand het denkbeeld zich vastknoopen van eene vergoeding van de zijde der familie van den bruidegom, die de aanwinst doet, aan de familie van de bruid, die het verlies lijdt. In de schatting van de volken, die de exogamie en het patriarchaat beoefenen, kan de bruidschat dus niets anders zijn dan een prijs, waarvoor de vrouw van haar stam-, haar familieverband wordt losgemaakt, en overgaat tot den stam, de familie, van den man, m. a. w. waarvoor de vrouw ver-

kregen, gekocht wordt. Het huwelijk is dus hier geheel een „do ut des", een koop, de vrouw eene gekochte zaak. In het gezin — en hier komen wij van zelf tot een antwoord op de zooeven gestelde vraag — neemt de vrouw dus eene ondergeschikte plaats in, is zij niet veel meer dan eene slavin van den man. Al hetgeen zij verricht, is het eigendom van dezen. Zij bezit niets, is integendeel een voorwerp van bezit.

Bij de volken van den Indischen Archipel, die de exogamie en het patriarchaat beoefenen, vinden wij dit bevestigd. Het huwelijk komt bij hen allen tot stand door het betalen van den bruidschat, en deze heeft geheel het karakter van eene koopsom der vrouw. Duidelijk komt dit o. a. bij de Bataks uit in de voor dien bruidschat gebruikelijke benamingen *boli* en *tuhor* of *tokor*, die in het algemeen „koopsom" beteekenen, terwijl het woord *mangoli* voor trouwen lexicographisch „koopen" is. De uitdrukkingen, die de Batak gebruikt om zijne vrouw aan te duiden, zijn hiermede in volkomen overeenstemming. Hij noemt haar zijn *tinokor*, „koopsel", zijn *djolma*, „mensch", zijn *pasigadong*, „middel om aan spijs te komen", zijn *parsonduk*, „spijsopschepster", welke laatste uitdrukking in verband staat met het gebruik, dat de man het eerst eet en daarbij door de vrouw bediend wordt. Uit al deze benamingen blijkt wel, dat de vrouw niet veel meer geapprecieerd wordt dan als eene gekochte zaak, dat hare positie in het gezin eene volkomen ondergeschikte, eene volmaakt rechtelooze is. De vrouw bezit niets; hetgeen zij staande het huwelijk door eigen arbeid verwerft, is het eigendom van haren man; zelfs hare bruidsieraden en haar uitzet behooren aan hem, en haar zilver kan hij elk oogenblik van haar opvorderen. De vrouw is integendeel een voorwerp van bezit, zoowel voor de ouders, die haar verkoopen, als voor den man, die haar koopt, of voor diens broeder of anderen bloedverwant, op wien zij krachtens het leviraatshuwelijk als een erfstuk overgaat. Inderdaad, de woorden, die Shakspeare, in zijn „Taming of the Shrew", Petruchio tot Katharina laat zeggen, passen volkomen in den mond van den Batak, waar hij tegenover zijne vrouw staat:

I will be master of what is mine own:
She is my goods, my chattels; she is my house,
My household-stuff, my field, my barn,
My horse, my ox, my ass, my any thing.

Het hier gezegde geldt in meerdere of mindere mate ook van de overige volken, de Redjangers, de Niasers, de Alfoeren van Ceram en Boeroe, de Timoreezen. Bij deze laatsten komt dit o. a. weder uit in de benaming voor trouwen, n. l. *haafoli*, dat etymologisch „verkoopen" is, terwijl het woord voor bruidschat bij hen, *béli*, evenals het Bataksche *boli*, waaraan het verwant is, „koopsom" beteekent [1]. Ook uit de ceremoniën bij de huwelijksvoltrekking, met name van de Redjangers, zien wij hoezeer de beschouwing heerscht, dat de vrouw door den echt in het bezit van den man komt. Zoo is het een voor de hand liggend teeken van inbezitname, dat men den voet op de in bezit te nemen zaak zet. Bij de Redjangers nu is het gebruik, dat wanneer de bruid de ouderlijke woning verlaat, de bruidegom haar de hand op het hoofd legt en met zijn grooten teen den haren drukt [2].

Vatten wij het tot dusverre medegedeelde samen, dan zien wij dat bij de volken, die de exogamie en het patriarchaat beoefenen, de vrouw bij het huwelijk tegen betaling van den bruidschat, die niet anders is dan eene koopsom, uit haren stam, hare familie treedt, en voorgoed overgaat in de familie, in den stam, van den man, waartoe ook hare kinderen behooren. De stam, en daarmede van zelf ook de familie als natuurlijk onderdeel van den stam, omvat dus alleen de afstammelingen uitsluitend in de mannelijke lijn, de agnati. Het erfrecht is hiermede in volkomene overeenstemming. Alleen de agnatio schept familierechten: zij slechts, die daartoe behooren, worden tot de nalatenschap geroepen. Bij overlijden van den man erven dus allereerst de kinderen, dan de broeders, zusters, broerskinderen, enz. Als de vrouw sterft, vervalt hare nalatenschap aan hare agnaten, in de eerste plaats aan de broeders

1) *Boli* en *béli* zijn natuurlijk hetzelfde als het bekende Maleische *bĕli*, grondwoord van *mĕmbĕli*, koopen.

2) Van Hasselt, Volksbeschrijving van Midden-Sumatra, blz. 295.

en zusters, verder aan de broerskinderen, enz. De kinderen erven dus alleen van den vader, niet van de moeder. In den regel echter is het erfrecht meer beperkt, worden niet de vrouwelijke en mannelijke leden van het gezin, de verwantschap, tot de nalatenschap geroepen, doch alleen de laatsten. En dit ligt geheel in den aard der zaak. Immers door het huwelijk wordt de vrouw van haar agnatenverband los gemaakt. Uit hare familie getreden of bestemd om daaruit te treden, spreekt het van zelf, dat de vrouw in de rechten der familie niet kan deelen, in de eerste plaats van hare adscendenten, met name van haren vader, niet kan erven. Het huwelijk heeft derhalve voor de vrouw een verlies van familierechten ten gevolge: zij ondergaat, om ons van een rechtsterm te bedienen, daarbij eene capitis deminutio. Als dochter kan de vrouw dus niet van haren vader erven; om dezelfde reden, erft zij als zuster niet van haren broeder, enz. Als echtgenoot erft zij evenmin van haren man, zoo deze te sterven komt. Integendeeel, daar zij als eene gekochte zaak deel uitmaakt van diens bezittingen, gelijk wij zooeven gezien hebben, behoort zij zelf tot de erfenis. Het leviraatshuwelijk is dan ook veelal niet anders dan dat de vrouw als eene zaak geërfd wordt door een der broeders van den overledene. Het spreekt van zelf, dat van de vrouw ook niet geërfd wordt. Immers zij bezit niets, daar haar nooit eenige nalatenschap ten deel valt, en al hetgeen zij verkrijgt door eigen arbeid, eigendom van haren man is. In den meest beperkten zin, zijn dus, bij de volken, die de exogamie en het patriarchaat beoefenen, erfgenamen zoowel als erflaters alleen de mannelijke agnaten, vaders, zonen, zoonszonen, broeders, broederszonen, enz. Bij de Bataks, de Redjangers, de Niasers, de Alfoeren van Boeroe, de Timoreezen, is dit dan ook het geval. Alleenlijk omtrent de Alfoeren van Ceram vinden wij afwijkende bepalingen. Vermoedelijk echter dat wij hier met eene onjuiste waarneming te doen hebben, en dat een nader onderzoek zal leeren, dat ook hier het erfrecht als bij de andere volken geregeld is [1]).

1) In mijne verhandeling „Over de verwantschap en het huwelijks- en erfrecht

Er is eene zaak waarop wij, alvorens verder te gaan, nog even de aandacht moeten vestigen. Gelijk wij aangetoond hebben, is het patriarchaat niet eene van den aanvang af bestaande instelling geweest, doch heeft het zich op den bodem van een oorspronkelijk matriarchaat ontwikkeld. Het spreekt van zelf, dat wij den overgang van het eene stelsel in het andere ons niet moeten voorstellen als plotseling en in eens te zijn geschied. En zoo is het dan ook dat wij zelfs nu nog bij de volken, die het patriarchaat beoefenen, zij het dan ook bij uitzondering toegepast, den bij het matriarchaat behoorenden huwelijksvorm aantreffen, waarbij de vrouw dus in haren stam blijft en de man bij haar komt inwonen. Het spreekt van zelf, dat van het betalen van eenen bruidschat daarbij geen sprake is. Gewoonlijk zijn het dan ook minvermogenden, zij welke niet in staat zijn den voor de bruid gevorderden prijs te betalen, die van dit matriarchale huwelijk, om deze benaming kortheidshalve te bezigen, gebruik maken. Eene meer eigenaardige toepassing daarvan vinden wij echter bij de Redjangers. Veelvuldig laat men namelijk, zoo men geen zoons heeft, eene dochter op die wijze trouwen, opdat het geslacht in stand worde gehouden, en de bezittingen door de zoons, uit die verbintenis gesproten, mogen worden geërfd, en dus niet in de zijlinie, op de broeders of broerszonen, overgaan. Ook titels en waardigheden worden dikwijls op die wijze in de rechte lijn behouden. Het doel, waarmede het matriarchale huwelijk in deze gevallen wordt aangegaan, brengt van zelf mede, dat de man tegenover zijne schoonouders de plaats verkrijgt van een aangenomen zoon, waarom dit huwelijk dan ook *semendo ambil anak*, dat is „huwelijk bij kindaanneming" wordt geheeten.

Wij hebben nu in hoofdtrekken de voornaamste bepalingen nage-

---

bij de volken van het Maleische ras" maakte ik ook gewag van een afwijkend erfrecht op Nias, naar de mededeelingen van Von Rosenberg. Later is het mij gebleken, hetgeen ik toen reeds als vermoeden uitsprak, dat die mededeelingen onjuist zijn, en dat bij de Niasers hetzelfde erfrecht heerscht als bij de Bataks, Redjangers, enz. Zie hierover mijn „Erfrecht op Nias," in de Indische Gids, jaarg. 1883, dl. I, blz. 912—913.

gaan omtrent het huwelijks- en erfrecht bij de volken, die de exogamie en het patriarchaat, m. a. w. die de agnatische verwantschap, beoefenen. Het zij mij nu nog vergund op de algemeene verspreiding van deze verwantschap, ook buiten den Archipel, te wijzen. Ik zal mij echter daarbij alleen tot de zoogenaamde kultuurvolken bepalen.

Allereerst moeten de Chineezen vermeld worden. Wij zagen zooeven dat zij nog de exogamie beoefenen: personen die denzelfden familienaam, *sing*, dragen, mogen niet met elkander trouwen. De vrouw gaat bij het huwelijk voorgoed uit hare familie in die van den man over. Voor hare ouders is zij dan verder niet meer dan een gast, een vreemde. De kinderen behooren dus tot den vader, zoodat de familie alleen de agnaten omvat. In volkomene overeenstemming hiermede is het erfrecht: rangen, titels en bezittingen gaan uitsluitend in de mannelijke lijn over. Ook hier zien wij, hoe de vrouwen van de nalatenschap zijn uitgesloten, als een natuurlijk uitvloeisel van haren overgang bij het huwelijk uit hare familie in die van den man. Erfgenamen zijn dus alleen de zonen en aangenomen zonen, zoonszonen, broeders, broerszonen, enz.

Van de Semitische volken waren het de oude Hebreeën, die de agnatische verwantschap beoefenden. Het koopen der vrouw van hare ouders en het overgaan der weduwe op eenen broeder of een anderen bloedverwant van den overleden man, zoo eigen aan het huwelijksrecht bij deze verwantschap, werden, zooals bekend is, bij hen gevonden. Wat het erfrecht betreft, waren het ook hier alleen de mannelijke agnaten, die tot de nalatenschap geroepen werden. De zoons erfden dan ook uitsluitend van den vader. Alleen bij afwezigheid van zoons gingen de bezittingen op eene dochter over, die dan echter verplicht was, iemand uit den stam, uit het geslacht haars vaders tot man te nemen, opdat de erfenis op die wijze in het geslacht, in den stam, bleef.

Kenmerkend is ook de agnatische verwantschap voor het Indogermaansche ras. Men weet hoe deze verwantschap bij de oude Grieken en Romeinen gold, hoe zij ook van kracht was bij de

Germaansche en Skandinavische stammen. Hoezeer het huwelijks- en erfrecht bij de hier genoemde volken geheel overeenkomt met hetgeen wij daaromtrent hebben waargenomen bij de Bataks, de Redjangers, de Niasers, enz., behoeft nauwelijks te worden aangetoond. Let slechts op de oude Romeinen. De vrouw, die bij hen een matrimonium iustum, een wettig huwelijk, sloot — en zulk een huwelijk kwam immers grootendeels per coemptionem, bij schijnverkoop, aanvankelijk misschien bij werkelijken verkoop, tot stand — ging van hare familie over in die van den man, waar zij de plaats verkreeg van eene aangenomene dochter. De eigen familie hield op voor haar te bestaan. Zij werd voor hare ouders, voor hare broeders en zusters, geheel een vreemde. Door dien overgang bij het huwelijk onderging zij eene capitis deminutio, een verlies van familierechten. De gehuwde dochter kon dus van haren vader niet erven. Alleen de zonen, de ongetrouwde dochters en de vrouw, die immers „filiae loco" was, waren de erfgenamen. Bij ontstentenis van deze erfgenamen, ging de nalatenschap over op de naaste agnaten. Ook bij de andere Indogermaansche volken, vinden wij het huwelijks- en erfrecht op dezelfde wijze geregeld. Feitelijk was naar het oud-Germaansche recht het huwelijk een koop. Tot in de 14e en 15e eeuw werd in Duitschland de uitdrukking „zich eene vrouw koopen" geheel gelijkbeteekenend gebruikt met „trouwen", en heden ten dage nog heet in Neder-Saksen verloving „Brudkop", d. i. bruidkoop. Ook de ceremoniën waarmede de huwelijksvoltrekking geschiedde, gaven aan deze geheel het karakter eener inbezitname der vrouw door koop. Wij zagen zooeven dat bij de Redjangers van Sumatra het gebruik bestaat, dat bij het huwelijk de bruidegom de hand op het hoofd van de bruid legt en met zijn grooten teen den haren drukt. Ook bij de oude Duitschers bestond iets dergelijks. In de beschrijving van de echtvereeniging van den roover Lemberslind met de boerendochter Gotelinde heet het toch:

Do gab er Gotelinde — ze wibe Lemberslinde
Und gab Lemberslinde — ze manne Gotelinde.
Si sungen alle an der stat — uf den fuoz er ir trat.

Wat het erfrecht betreft, men weet dat de vrouwen naar het oud-Germaansche recht van de nalatenschap zijn uitgesloten, hetzij in het algemeen, hetzij alleen van de onroerende goederen, gelijk dit o. a., om een bekend voorbeeld te noemen, door de Lex Salica bepaald wordt [1]). Ten slotte zij nog de aandacht gevestigd op de Hindûs. Deze beoefenen, gelijk wij zooeven gezien hebben, de exogamie: personen die dezelfde *gotra* of familienaam dragen, mogen niet met elkander trouwen. De vrouw nu volgt bij het huwelijk den man. De verwantschap is dus eene agnatische en daarmede is het erfrecht in volkomene overeenstemming.

Tot dusverre beschouwden wij de volken, die de exogamie beoefenen. Niet overal echter komt deze instelling voor. Waar nu het gewoonterecht den man niet verplicht eene vrouw uit een vreemden stam te nemen, daar moet juist het tegengestelde gebeuren. Nationale trots en rassenhaat, die twee kenmerkende eigenschappen bij natuurvolken, zullen in deze gevallen het huwelijk buiten den stam als onbehoorlijk hebben doen veroordeelen, hier en daar zelfs tot een bepaald verbod hebben gemaakt. In tegenstelling van de exogamie, het uitsluitend huwen uit den stam, heeft men dit bij voorkeur trouwen in den stam met de benaming endogamie bestempeld. Van de volken van den Indischen Archipel zijn er twee van wie kan worden aangenomen, dat zij endogamen zijn, n. l. de Dajaks en de Alfoeren van Noord-Celebes, meer bepaaldelijk die van de Minahasa.

Hoedanig nu is bij de endogamie de verwantschap samengesteld? Ziedaar de eerste vraag, die wij te beantwoorden hebben. Niet onwaarschijnlijk is het, dat de volken, die nu endogamen zijn, voorheen exogamen zijn geweest. Van de Dajaks en de Alfoeren van de Minahasa is dit wel aan te nemen, wil men zich althans, gelijk straks zal blijken, onder meer ook van het aanwezen van den bruidschat bij hen rekenschap geven. Op de samenstelling

---

1) »De terra Salica nulla portio hereditatis mulieri veniat." Lex Salica, LIX.

van de familie is die oorspronkelijke exogamie dan echter niet van den minsten invloed geweest. De overgang tot de endogamie moet toch plaats gehad hebben in eenen tijd, toen het gezin zich nog niet gevestigd, de verwantschap nog geen vasten vorm aangenomen had. Wij hebben nu zooeven aangetoond, hoe, ten gevolge van het ontbreken van een geregelden huwelijksband, het kind oorspronkelijk alleen als verwant werd beschouwd aan de moeder en niet aan den vader. De eerste familie, die zich vormde, was dus de matriarchale, gebaseërd op de uitsluitende afstamming in de vrouwelijke lijn. Ook na de vestiging van een meer geregelden huwelijksvorm, bleef aanvankelijk de familie op die wijze samengesteld. Eerst later ontwikkelde zich, naast de verwantschap door de moeder, die door den vader. Onder de exogamie nu, gelijk wij reeds gezien hebben, was slechts een van beiden mogelijk: waar man en vrouw van verschillende stammen waren, daar kon het kind alleen òf aan de moeder òf aan den vader behooren, moest de familie dus uitsluitend òf in de vrouwelijke lijn blijven als van ouds òf in de mannelijke lijn overgaan. Anders is dit natuurlijk onder de endogamie. Naast de oorspronkelijke, moederlijke verwantschap, kon de vaderlijke hier ongehinderd zich ontwikkelen. Het kind behoorde tot denzelfden stam als de vader en de moeder, moet dus reeds spoedig als tot beiden in dezelfde betrekking staande, als gelijkelijk verwant aan beiden beschouwd zijn geworden. De familie omvatte dus hier de afstammelingen zoowel in de mannelijke als in de vrouwelijke lijn, de cognati.

De onderstelling werd zooeven uitgesproken, dat de Dajaks en de Alfoeren van de Minahasa voorheen de exogamie moeten hebben gekend. Als een overblijfsel daarvan is zeker de bruidschat te beschouwen, die bij beiden wordt aangetroffen. Door den overgang tot de endogamie heeft echter deze instelling hier niet het karakter van eene koopsom der vrouw verkregen, gelijk dit het geval is daar, waar de exogamie bestaan bleef, als bij de Bataks, de Alfoeren van Boeroe, enz. Van eene algeheele losmaking van de vrouw van haar stamverband toch is bij den echt onder de

endogamie in het geheel geen sprake, en juist deze omstandigheid was het immers, die bij evenbedoelde volken aan den bruidschat dat bijzondere karakter verleend heeft. Het begrip van koop moet dus aan het huwelijk bij de Alfoeren van de Minahasa en bij de Dajaks ten eenenmale vreemd zijn, en van zelf ook dat van eene ondergeschikte positie van de vrouw ten opzichte van haren man. Integendeel staan beiden op den voet van gelijkheid ten opzichte van elkander. Nergens inderdaad kan, voor zoover althans de Alfoeren van de Minahasa betreft, dit beter blijken, dan uit de benamingen, waarmede de getrouwde vrouw wordt aangeduid. Naast de woorden *lumulutu*, „kookster", en *tumetemu*, „stampster", welke op hare voornaamste bezigheden in het huishouden wijzen, vindt men, vooral in zangen en legenden, daarvoor de uitdrukking *tetenden*, „leunster". Doch niet minder van waarde voor de kenschetsing van de verhouding tusschen de wederzijdsche echtgenooten naar de Alfoersche opvatting, is het woord *mahatamu*, „de opkweekende", die door den man ten opzichte van zijne vrouw, en omgekeerd door de vrouw ten opzichte van haren man gebruikt wordt, en op dezelfde wijze gebezigd, *kasende*, „eetgenoot." Van zelf wijst de laatste benaming er op, dat man en vrouw gezamenlijk plegen te eten, hetgeen ontegenzeggelijk eene zekere gelijkheid van rang tusschen de beide geslachten teekent. In werkelijkheid is de toestand der vrouw bij de Minahasasche Alfoeren geenszins ongunstig te noemen. „Meestal leven de echtelieden vrij eendrachtig samen," verzekert ons de Heer Tendeloo, die door zijn langdurig verblijf in de Minahasa als een alleszins bevoegd getuige mag worden beschouwd, „of zijn hunne oneenigheden van luttel beteekenis. Het is ook niet de man, die eigenmachtig beschikt over hetgeen beiden gemeenschappelijk bezitten. Dikwijls is het mij gebeurd, dat ik iets wilde koopen, en dat de man mij liet zeggen, dat hij er met zijne vrouw over wilde spreken. Zij overleggen samen, en dit kan men toch wel niet verwachten, waar de vrouw door den man als slavin beschouwd wordt." Doch niet alleen in het gezin, ook in de maatschappij is de vrouw niet van aanzien ontbloot, oefent zij op den gang der

zaken een grooten invloed uit. Voorheen vooral was dit het geval. Bij openbare en volksaangelegenheden toch, waar naar hare meening de mannen niet krachtig genoeg optraden, deed de vrouw zich steeds gelden. Zoowel door de legenden als door de geschiedenis wordt deze karaktertrek aan het licht gebracht. Het blijkt dus uit de positie der vrouw, hoe weinig bij de Alfoeren der Minahasa de bruidschat als eene koopsom, het huwelijk als een koop, wordt opgevat. Ook bij de Dajaks is dit het geval. Eenstemmig toch zijn de berichten omtrent den hoogen rang, dien de vrouw bij dit volk inneemt. „Zij staan," aldus getuigt o.a. Schwaner, „groote vrijheden en rechten toe aan hunne vrouwen, die niet zelden in huis en over geheele volksstammen met mannelijke kracht heerschen, tot krijgstochten aanmoedigen en in den oorlog zelf de strijdbare mannen aanvoeren. Bij vele beraadslagingen is de stem der vrouwen beslissend door den invloed, dien zij op hare mannen weten uit te oefenen, al hebben zij door de adat ook niet het recht om mede te spreken."

Gaan wij nu na hoedanig het erfrecht geregeld is. Bij de volken, die de exogamie beoefenen, gaat de nalatenschap uitsluitend in de mannelijke of in de vrouwelijke lijn over, naarmate het patriarchaat of het matriarchaat gevolgd wordt. Onder de endogamie, waarbij de verwantschap eene cognatio is, erven natuurlijk de verwanten in beide liniën. Bij overlijden van den man zoowel als van de vrouw, erven dus in de eerste plaats de kinderen, zoons en dochters gelijkelijk. Bij ontstentenis van kinderen, zijn de naaste familieleden van den overledene erfgenamen, dat zijn dus de broeders, zusters, broers- en zusterskinderen, enz. Volledig vinden wij deze regelen omtrent het erfrecht bij de Alfoeren van de Minahasa terug, en ook bij de Dajaks schijnen zij, althans in hoofdzaken, te gelden.

Vatten wij het behandelde samen, dan zien wij dat bij de volken van den Indischen Archipel de verwantschap van drieërlei aard is: de matriarchale, welke de afstammelingen uitsluitend in de vrouwelijke, de patriarchale of agnatische, welke die

uitsluitend in de mannelijke lijn, en de **cognatische**, welke die in beide lijnen omvat. De matriarchale en de patriarchale of agnatische verwantschap worden alleen gevonden bij de volken, die de exogamie beoefenen of althans eertijds beoefend hebben, terwijl de cognatische kenmerkend is daar, waar de endogamie bestaat, waar men het gebod van het huwelijk uit den stam niet kennende, bij voorkeur in den stam trouwt.

Wat het **huwelijksrecht** betreft, hebben wij gezien, dat onder de matriarchale verwantschap de beide echtelieden niet samenkomen om een gezin te vormen, doch dat de man in zijne familie blijft, gelijk de vrouw in de hare. Bij de agnatische verwantschap echter wordt de vrouw, door de betaling van eenen bruidschat, van haar familieverband los gemaakt en overgebracht in de familie van den man. Feitelijk wordt zij voor dien bruidschat gekocht. Het huwelijk is hier geheel een „do ut des," een koop. Eenmaal in de familie van den man getreden, is voor de vrouw terugkeer tot hare eigene familie niet meer mogelijk. Als weduwe vervalt zij aan een der bloedverwanten, in den regel aan een der broeders, van haren overleden echtgenoot. Bij de volken eindelijk die de endogamie beoefenen, wordt door het huwelijk de man als lid van de familie der vrouw, de vrouw als lid van de familie van den man beschouwd. Hoewel de bruidschat hier ook meestal voorkomt, mist hij geheel het karakter van eene koopsom. De beide echtelieden vormen een gezin op den voet van gelijkheid ten opzichte van elkander.

Het **erfrecht** is met de samenstelling der verwantschap in volkomene overeenstemming. Onder de matriarchale verwantschap gaat de nalatenschap uitsluitend in de vrouwelijke lijn over. De kinderen erven dus alleen van de moeder, niet van den vader. De goederen van dezen vervallen aan zijne broeders en zusters en aan de zusterskinderen. Waar de patriarchale of agnatische verwantschap bestaat, gaat de nalatenschap uitsluitend over in de mannelijke lijn. De kinderen erven dus alleen van den vader, niet van de moeder. De goederen van deze vervallen aan hare broeders en zusters en aan de broerskinderen. In den regel echter is het erfrecht beperkt

tot de mannelijke leden van de verwantschap, daar de vrouwelijke, door haar huwelijk uit de familie getreden of bestemd om daaruit te treden, van zelf niet tot de nalatenschap kunnen worden geroepen. De vrouw niet ervende, wordt ook van haar niet geërfd. Bij de cognatische verwantschap geschiedt de erfopvolging in beide liniën. De kinderen erven dus zoowel van den vader als van de moeder [1]).

En hiermede, G. T., ben ik aan het einde van mijne mededeelingen gekomen. Een enkel woord nog ten besluite. Sommigen zullen mij misschien er een verwijt van maken, dat ik hier zaken ter sprake heb gebracht, die beter verborgen hadden moeten blijven. Vooral van de voorstanders der verbasteringsleer zal ons dit verwijt treffen. En van hun standpunt laat zich dit gevoegelijk verklaren. In het licht dier leer beschouwd, vormen toch de lagere toestanden slechts onregelmatigheden, afwijkingen van de hoogere, en hoe belangrijk het ook moge zijn die te onderzoeken, tot de kennis van deze hoogere zijn zij ten eenenmale onnoodig. Voor de aanhangers der ontwikkelingstheorie heeft de zaak echter een geheel ander aanzien. Wat, zooals zulks in hunne schatting met het lagere het geval is, geene verbastering, doch een begin is, moet vooraf gekend worden, zal men datgene wat uit die beginselen is voortgekomen, hier het hoogere, recht verstaan. Uit dit oogpunt bezien, vervalt dan ook al het aanstootelijke in het behandelen van onderwerpen gelijk het tegenwoordige.

1) Het kan sommigen misschien bevreemden, dat in het voorgaande in het geheel niet van Java gesproken is. Het was echter mijn doel de oorspronkelijke instellingen te leeren kennen. Op het huwelijks- en erfrecht der Javanen nu is de Islâm niet zonder invloed gebleven, zoodat het hier meer geldt te onderzoeken wat daarvan oorspronkelijk en wat aan vreemden ontleend is. Dit onderzoek valt natuurlijk geheel buiten ons onderwerp.

Want om met de woorden van Heinrich Heine, hoewel op een geheel ander gebied uitgesproken, hier daarom niet minder geldend, te besluiten: „das Barbarische empört uns nicht mehr und das Abgesmackte verletzt uns nicht mehr, wenn wir es als Anfänge und nothwendige Uebergänge betrachten."

Ik heb gezegd.

